

Sygn. akt III CSK 75/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 17 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSA Anna Kozłowska

w sprawie z powództwa B.D. sp. z o.o.

przeciwko E. Ł.

o uznanie czynności za bezskuteczną ,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 17 grudnia 2010 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 21 października 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym przez pozwaną E. Ł. wyrokiem z dnia 21 października 2009 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 czerwca 2009 r.

W sprawie tej poczyniono następujące ustalenia.

W dniu 10 stycznia 2003 r. Sąd Okręgowy wydał przeciwko T. G. oraz B. G. solidarnie nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym na kwotę 125.987 zł.

W dniu 1 lipca 2003 r. w Kancelarii Notarialnej L. G. została zawarta umowa o wyłączenie wspólności ustawowej pomiędzy B. G. a . Ł. Następnie dnia 15 lipca 2003 r. w Kancelarii Notarialnej M.y Z. została zawarta umowa zniesienia współwłasności nieruchomości:

- położonej w miejscowości W. o powierzchni 4 ha 54 a 28 m², dla której urządzona jest przez Sąd Rejonowy księga wieczysta nr KW /.../, obejmującej działki 269/22, 269/34, 349/2, 350, 351, 352, 372, 373, 374, 375, 377, 378/2, 448/7 oraz 1239.
- położonej w miejscowości W. o powierzchni 37 a 66 m², dla której urządzona jest przez Sąd Rejonowy księga wieczysta nr KW /.../, obejmującej działkę 376.

W dniu 9 listopada 2006 r. wierzyciel B.D. spółka z o.o. wyraziła zgodę na umorzenie egzekucji wobec nieruchomości objętych KW /.../ i KW /.../, jednocześnie wnioskując do Kancelarii Prawnej C. o wystąpienie do Sądu ze skargą pauliańską. 15 listopada 2006 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym na wniosek pełnomocnika wierzyciela z dnia 19 listopada 2006 r. wydał postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego w stosunku do opisanych wyżej nieruchomości.

Powód B.D. spółka z o.o. wniósł o uznanie za bezskuteczną wobec niego umowy z dnia 15 lipca 2003 r. sporządzonej w Kancelarii Notarialnej M. Z. zawartej pomiędzy pozwaną E. Ł. a dłużnikiem B. G., której przedmiotem było zniesienie współwłasności opisanych powyżej działek. Ponadto powód wniósł również o nakazanie pozwanej, aby zezwoliła na przeprowadzenie egzekucji z

przedmiotowych nieruchomości – których własność wyłączną nabyła na podstawie ww. umowy zniesienia współwłasności – na zaspokojenie wierzytelności przysługującej stronie powodowej solidarnie wobec B. G. i T. G. jako wspólnikom „” spółki cywilnej na kwotę należności głównej 125.987,10 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 1 listopada do dnia zapłaty.

Pismem z 22 października 2007 r. powodowa spółka rozszerzyła powództwo w stosunku do umowy z 1 lipca 2003 r. o wyłączenie wspólności ustawowej małżeńskiej pomiędzy B. G. a E. Ł.

Wyrokiem z dnia 17 stycznia 2008 r. Sąd Okręgowy rozpoznając niniejszą sprawę po raz pierwszy uznał za bezskuteczną względem strony powodowej umowę z dnia 1 lipca 2003 r. wyłączającą wspólność ustawową małżeńską pomiędzy małżonkami E. Ł. i B. G. oraz umowy z dnia 15 lipca 2003 r., znoszące współwłasność nieruchomości położonych w miejscowości Wyżrań, dla których prowadzone są przez Sąd Rejonowy księgi wieczyste /.../. Nadto Sąd Okręgowy nakazał pozwanej E. Ł., by zezwoliła na przeprowadzenie egzekucji z przedmiotowych nieruchomości na zaspokojenie wierzytelności powoda względem spółki „G.” s.c. na kwotę należności głównej 125.987,10 zł z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 1 listopada 2002 r. do dnia zapłaty.

W wyniku apelacji pozwanej Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 20 stycznia 2009 r. uchylił zaskarżony wyrok, zniósł postępowanie przed Sądem Okręgowym i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Wyrokiem z dnia 15 czerwca 2009 r. Sąd Okręgowy uznał za bezskuteczną w stosunku do strony powodowej B.D. Spółki z o.o., zawartą w dniu 15 lipca 2003 r. pomiędzy dłużnikiem B. G. i E. Ł., przed notariuszem M. Z., umowę zniesienia współwłasności nieruchomości położonych w miejscowości W., w zakresie wierzytelności strony powodowej objętych wyrokiem Sądu Okręgowego z 13 lutego 2004 r. w kwocie 125.987,10 zł z ustawowymi odsetkami od 1.11.2002 r. do dnia zapłaty; oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu.

Wyrokiem z dnia 21 października 2009 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej. Sąd II instancji uznał ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego za poprawne i przyjął je za własne.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego Sąd I instancji nie naruszył art. 527 § 1 i 2 k.c. ani też art. 47 § 2 i art. 41 § 2 k.r.o. oraz art. 6 k.c.

Główny akcent w apelacji położony został, na braku podstaw do zastosowania art. 527 k.c. w niniejszej sprawie z uwagi na niemożność skierowania egzekucji do majątku wspólnego poza ograniczonym zakresem tj. z wynagrodzenia za pracę lub za inne usługi świadczone osobiście przez dłużnika, jak również z korzyści uzyskanych przez dłużnika z jego praw autorskich twórcy, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego – a to ze względu na fakt, że wierzytelność powodowej spółki dotyczy majątku odrębnego (osobistego) dłużnika, gdyż dług B. G. ma charakter osobisty.

Zarzut ten podniesiony został w oderwaniu od niespornej okoliczności, a mianowicie, że w dniu 1 lipca 2003 r. pozwana E. Ł. i dłużnik B. G. zawarli umowę o wyłączeniu wspólności ustawowej pomiędzy nimi. Zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w brzmieniu wówczas obowiązującym, w czasie trwania małżeństwa wspólność ustawowa ustaje z chwilą zawarcia przez małżonków umowy wyłączającej wspólność ustawową (art. 42 k.r.o. sprzed zmiany ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r.).

Od ustania małżeńskiej wspólności ustawowej aż do podziału majątku wspólnego stosuje się – w odniesieniu do tego majątku – odpowiednio przepisy o wspólności w częściach ułamkowych (art. 195 i nast. k.c.). W miejsce trzech mas majątkowych (majątki odrębne i majątek wspólny) pojawiają się dwa majątki. Każdy z tych majątków obejmuje dotychczasowy majątek odrębny każdego z małżonków oraz przysługujący mu udział w dotychczasowym majątku wspólnym. Wysokość tego udziału określał art. 43 k.r.o. (w poprzednim brzmieniu).

Z chwilą ustania wspólności ustawowej ustaje odpowiedzialność z majątku wspólnego (art. 41 § 1 k.r.o. w brzmieniu sprzed nowelizacji). Jeżeli dłużnikiem był wyłącznie jeden z małżonków, wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z dotychczas przysługującego małżonkowi jego majątku odrębnego oraz z udziału

w dotychczasowym majątku wspólnym, a także z przedmiotów nabytych przez małżonka – dłużnika po ustaniu wspólności ustawowej

Skoro więc z chwilą ustania wspólności ustawowej wspólność ta – dotychczas bezudziałowa – ulega przekształceniu w sposób wyżej opisany to po 1 lipca 2003 r. nie istnieje majątek wspólny pozwanej E. Ł. i jej męża – dłużnika strony powodowej – B. G. Wszystkie odwołania do tego majątku zawarte w zarzutach apelacji stają się bezprzedmiotowe.

Wszystkie dywagacje dotyczące tego z jakiego majątku może być prowadzona egzekucja nie mogą przesłonić istoty sprawy to jest czy spełnione zostały przesłanki skargi pauliańskiej odnośnie żądania uznania umowy z 15 lipca 2003 r. – którą zniesiono współwłasność przedmiotowych nieruchomości – za bezskuteczną wobec powoda.

Przedmiotem uznania za bezskuteczne mogą być tylko czynności prawne. Na przykład umowa o podział majątku wspólnego po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej zawarta z pokrzywdzeniem wierzyciela może być przez niego zakwestionowana skargą paulińską. Zaskarżona może być jednak tylko czynność prawna, której skutkiem jest zmniejszenie majątku dłużnika bądź dlatego, że z majątku tego coś ubyło, bądź że do niego nie weszło to, co mogło i powinno wejść, gdyby czynność nie została dokonana. Z tą zmianą w majątku dłużnika musi jednocześnie wiązać się uzyskanie korzyści majątkowej przez osobę trzecią. Oceny czy czynność prawna dłużnika krzywdzi wierzycieli, należy dokonać nie według chwili dokonania tej czynności, lecz według chwili jej zaskarżenia.

Przepis art. 527 § 2 k.c., który określa kiedy czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela, wiąże pokrzywdzenie wierzyciela z rzeczywistą niewypłacalnością dłużnika na skutek dokonania przez niego czynności prawnej lub z jego niewypłacalnością – na skutek czynności prawnej – w wyższym stopniu niż była przed jej dokonaniem. Pokrzywdzenie powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność lub utrudnienie albo opóźnienie zaspokojenia wierzyciela. Przyjmuje się, że dłużnik jest niewypłacalny, gdy cały jego majątek nie wystarcza na pokrycie długów.

„Niewypłacalność w wyższym stopniu” oznacza, że w zasadzie każde istotne, bez względu na jego rozmiar, powiększenie niewypłacalności stanowi pokrzywdzenie wierzyciela. Niewypłacalność nie musi ulec powiększeniu o całą wartość przedmiotu czynności prawnej dokonanej przez dłużnika. Dłużnik staje się niewypłacalny w wyższym stopniu i wtedy, gdy zaspokojenie można uzyskać z dodatkowym znacznym nakładem kosztów, czasu i ryzyka. Inaczej, stan niewypłacalności dłużnika w stopniu wyższym obejmuje utrudnienia i opóźnienie zaspokojenia.

Dowodem niewypłacalności dłużnika może być nieskuteczność egzekucji prowadzonej przeciwko dłużnikowi, wykazana np. postanowieniem o jej umorzeniu art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c. Dla przyjęcia niewypłacalności dłużnika wystarczające jest, że egzekucja okazała się nieskuteczna z jednej choćby części składowej majątku dłużnika.

Z powyższego wynika, że Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił postanowienie Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym z dnia 18 sierpnia 2008 r. o umorzeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c. przyjmując, iż na skutek przedmiotowej umowy dłużnik Bogdan G. stał się niewypłacalny.

Nie można też pominąć, że powodowa spółka jako wierzyciel dochodzi jedynie zasądzonej na jej rzecz należności, wymagalnej co najmniej od 1 listopada 2002 r., natomiast B. G. wyzbywając się własnego majątku w postaci udziału w nieruchomościach objętych żądaniem pozwu stał się niewypłacalny.

Niewątpliwie też dłużnik B. G. działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli – w tym powodowej spółki – gdyż zdawał sobie sprawę (uświadamiał sobie), że wskutek dokonania czynności prawnej tj. zniesienia współwłasności przedmiotowych nieruchomości może spowodować niemożność zaspokojenia się wierzycieli z jego majątku.

Spełniona została także ostatnia z przesłanek skargi pauliańskiej, a mianowicie posiadanie przez pozwaną jako osobę trzecią wiedzy o tym, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Z sytuacją tą zrównana została sytuacja, gdy osoba trzecia przy zachowaniu należytej staranności mogła tę

wiedzę uzyskać. Paragraf 3 art. 527 k.c. wprowadza dalsze ułatwienie dowodowe przez ustanowienie określonego nim domniemania. Strona powodowa wykazała, że pozwaną jako żonę dłużnika łączył z nim stosunek bliskości w chwili dokonania czynności prawnej krzywdzącej wierzyciela. W razie wykazania tej okoliczności wierzyciel nie ma obowiązku udowadniania, że osoba trzecia wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć o świadomości dłużnika pokrzywdzenia wierzycieli.

W skardze kasacyjnej pozwana zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj.:

- 1) art. 47 § 2 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r. w zw. z art. 5 ust. 3 i ust. 5 pkt 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw przez niewłaściwe zastosowanie, na skutek przyjęcia, że:
  - w wyniku zawarcia przez pozwaną i jej małżonka (dłużnika strony powodowej) w dniu 1 lipca 2003 r. umowy o wyłączeniu wspólności ustawowej, wspólność ta uległa przekształceniu we współwłasność w częściach ułamkowych i spowodowała – w stosunku do powoda – wygaśnięcie odpowiedzialność małżonków z majątku wspólnego.
- 2) art. 527 § 1 i § 2 k.c. w zw. art. 41 § 2 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r. oraz z art. 5 ust. 5 pkt 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw przez niewłaściwe zastosowanie, a to na skutek przyjęcia, że kwestionowana przez powoda czynność prawna (tj. umowa zniesienia współwłasności nieruchomości zawarta przez pozwaną i jej małżonka (dłużnika strony powodowej) w dniu 15 lipca 2003 r. przed notariuszem Magdaleną Z. została zawarta z jego pokrzywdzeniem w rozumieniu art. 527 § 1 i § 2 k.c.

Pozwana zarzuciła także naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj.:

- art. 365 § 1 k.p.c. – na skutek przyjęcia w zaskarżonym wyroku, że zawarta przez pozwaną i jej małżonka (dłużnika strony powodowej) – umowa z dnia 1 lipca 2003 r. o wyłączeniu wspólności ustawowej wywołała skutki prawne również w stosunkach z powodem oraz, że z tym dniem ustała

odpowiedzialność z majątku wspólnego (art. 41 k.r.o. w brzmieniu sprzed dnia 20 stycznia 2005 r.), chociaż Sąd Okręgowy (załączonym do pozwu) prawomocnym postanowieniem z dnia 18 stycznia 2006 r. (sygn. akt IX GCo .../05) nadał klauzulę wykonalności wyrokowi Sądu Okręgowego z dnia 13 lutego 2004 r. do sygn. akt IX GC .../03 oraz wyrokowi Sądu Apelacyjnego z dnia 26 października 2004 r. do sygn. akt I ACa .../04, także przeciwko pozwanej z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością ustawową małżonków B. G. i E. Ł., a zatem przesądził również, iż zawarcie tej umowy było bezskuteczne względem powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. art. 47 § 2 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r., czyli w czasie gdy została zawarta przez pozwaną i jej małżonka (dłużnika strony powodowej) – umowa z dnia 1 lipca 2003 r. o wyłączeniu wspólności ustawowej, umowa taka jest skuteczna wobec osób trzecich jeżeli zawarcie takiej umowy i jej rodzaj były tym osobom wiadome. Sad Apelacyjny w zaskarżonym wyroku w ogóle nie rozważał, czy umowa z dnia 1 lipca 2003 r. była skuteczna wobec powoda, a przyjął iż nastąpiło zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej. Rozważnie skuteczności tej umowy wobec powoda, ma zaś decydujące znaczeni dla oceny, czy zniesieni pomiędzy pozwaną i jej małżonkiem współwłasności nieruchomości prowadziło do pokrzywdzeni strony powodowej w rozumieniu art. 527 k.c. Rozważenie skuteczności umowy z dnia 1 lipca 2003 r. wobec powoda ma tym bardziej znaczenie, jeżeli zważyć, że Sąd Okręgowy prawomocnym postanowieniem z dnia 18 stycznia 2006 r. (sygn. akt IX GCo .../05) nadał klauzulę wykonalności wyrokowi Sądu Okręgowego z dnia 13 lutego 2004 r. do sygn. akt IX GC .../03 oraz wyrokowi Sądu Apelacyjnego z dnia 26 października 2004 r. do sygn. akt I ACa .../04, także przeciwko pozwanej z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością ustawową małżonków B. G. i E. Ł., a zatem przesądził również, iż zawarcie umowy z dnia 1 lipca 2003 r. było bezskuteczne wobec powoda.

Trafnie wobec tego skarżąca zarzuca, że zaskarżone orzeczenie narusza art. 47 § 2 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r. oraz

art. 365 k.p.c. Bez wyraźnego odniesienia się do tego czy umowa z 1 lipca 2003 r. jest skuteczna wobec strony powodowej nie można przesądzać, czy umowa z dnia 15 lipca 2003 r. została zawarta z pokrzywdzeniem powoda w rozumieniu art. 527 k.c. Jeżeli bowiem umowa z dnia 1 lipca 2003 r. była by wobec powoda bezskuteczna, to tak jak przesądził Sąd Okręgowy w postanowieniu z dnia 13 lutego 2004 r. powódka mogła się zaspokoić z majątku wspólnego, ale z ograniczeniem przewidzianym w art. 41 § 3 k.r.i.o., w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r. Zważywszy na te ograniczenia powódka nie mogłaby się zaspokoić z nieruchomości wchodzących w skład majątku wspólnego. Nie wystarczy wobec tego tylko stwierdzenie, że umowa z dnia 1 lipca 2003 r. zniosła ustawową wspólność majątkową pomiędzy małżonkami B. G. i E. Ł., ale trzeba wyjaśnić, czy zniesienie tej wspólności było skuteczne wobec powoda. Wymaga to wyjaśnienia, gdyż wierzytelność powoda powstał przed 1 lipca 2003 r., co wskazuj, że nie było mu wiadome wyłączenie wspólności dokonane tą umową.

Mając na uwadze, że zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej okazały się usprawiedliwione Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c., orzekł jak w sentencji.